

MUHAMMED

سُورَةُ مُحَمَّدٍ ﴿٤٧﴾

Sûrei Muhammed aleyhisselâm, namı diğeri Sûrei kıtal Medîne de nâzil olmuştur. Ancak «

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ

Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem Mekkeden çıkıp Gâre giderken ona bir baktı da «sen Allahın

beldelerinin Allaha en sevgilisisin, sen Allahın bilâdının en sevgilisisin, senin ehalin beni çıkarmasalardı

ben senden çıkmazdım» dedi, o vakıt da Allah tealâ bu âyeti indirdi diye Katâdeden bir rivâyet vardır. Bu

suretle hicret seferinde henüz Medîneye vusulden evvel nâzil olanların da Mekkî sayıldığına nazaran o

âyet de Mekkî addedilmek lâzım gelir.

Âyetleri - Kûfide otuz sekiz.

Kelimeleri - Beş yüz kırktır.

Harfleri - İki bin üç yüz kırk dokuzdur.

Fasılası - ۱۰ م harfleridir.

Bu Sûrenin başı ile evvelki Sûrenin âhiri beyindeki münasebet ihtara hâcet olmayacak kadar açıktır.

Öyle ki besmele okunmadan vasledilirse ilk âyet onun doğrudan doğru bir sıfatı kâşifesi olarak okunur.

Peygamberlerden: Nuh, Hûd, Salih, Musâ, Davud, Süleyman aleyhimüsselâm harb-ü kıtal ile

emrolunmuşlardı. Evvelki Sûrede « فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ ^{مُوسَى} أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ »

» buyurulduğu gibi burada da o sabrın tatbikatından birisi harb-ü kıtalde sabr-u sebat ve hasâisi

Muhammediyyeden birisi de bu suretle cihad olacağı anlatılmıştır. Zira dînde hakkı tekvâ ve Allah için hakkı

cihad ancak hak yolunda fedayı canı

Sh:»4367

göze alarak Allah yolunda çarpışmakla mümkün olur. Ve Allah için olmiyan katillerin, tecavüzlerin önüne

ancak Allah için kıtale hazırlanmakla geçilebilir. Bu suretle bu Sûre «Bedr» den Mekkenin fethine kadar

olan istihzaratın «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» mazmunu ile «

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ» mısradaki üzere bir

ifâdesidir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

- ﴿١﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلُّ أَعْمَالَهُمْ
- ﴿٢﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ
- ﴿٣﴾ ذَلِكَ بَانَ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ
- ﴿٤﴾ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبِ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَتَخْتَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَ فَمَا مَنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءٌ حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ

يُضِلُّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٥﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٦﴾ وَيُدْخِلُهُمْ
الْجَنَّةَ عَرَفَهَا لَهُمْ ﴿٧﴾

Sh:»4368

﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ
أَقْدَامَكُمْ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعَسَا لَهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ
﴿٩﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ
﴿١٠﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١١﴾
ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَمَوْلَى
لَهُمْ ﴿١٢﴾

Meali Şerifi

Onlar ki küfretmekte ve Allah yolundan yüz çevirmektedirler, Allah amellerini boşa gidermektedir 1 Ve

onlar ki iman etmekte ve salih salih ameller işlemekte ve Muhammede indirilene iman eylemektedirler -

ki rablarından gelen hak da odur - taraflarından kabâhatlerini örtmekte ve hal-ü şanlarını düzeltmektedir 2

Bunun sebebi çünkü küfredenler kendilerini bâtila uydurmakta, iman edenler ise rablarından gelen hakka

uymaktadırlar, işte Allah insanlara kılıklarını böyle tanıtır 3 Onun için küfredenlerle muharebeye tutuştunuz

mu hemen boyunlarını vurmaya bakın, tâ kuvvetlerini derinden kırıp tepeleyinceye kadar, o vakıt da bağı sıkı

basın, ondan sonra da ya azâd ya fidye, ta harb ağırlıklarını atana kadar, bu böyle, gerçi Allah dilese

elbette onlardan öc alıverir ve lâkin sizi yekdiğerinizle imtihan edecek; Allah yolunda katledilenlere gelince

amellerini aslâ boşa gidermez 4 İleride onları muradlarına irdirir, ruhlarını şâd eder 5 Ve

kendilerini

Sh:»4369

Cennete koyar, onu onlar için güzel kokularla donatmaktadır 6 Ey o bütün iman edenler! eğer siz Allaha

yardım ederseniz o size nusrat verir ve ayaklarınızı kaydırmaz 7 Küfredenler ise yıkım onlara ne

yapacaklarını şaşkırtmaktadır 8 Öyle, çünkü onlar Allahın indirdiğini hoşlanmamışlardır, o da onların bütün

amellerini heder etmektedir 9 Ya Yer yüzünde bir gezmediler mi? Baksalar a kendilerinden evvelkilerin

akibetleri ne olmuş? Allah üzerlerinden tedmir eylemiş, o kâfirlere de öylesi yaraşır 10 Öyle, çünkü Allah

iyman edenlerin mevlâsıdır, kâfirlere gelince onlar için mevlâ yoktur. 11

1. ﴿وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ onlar ki küfredip ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ Allah

yolundan yüz çevirmekte yâhud men'eylemektedirler -

SADDÛ, yüz çevirmek, 'iraz eylemek ma'nasına « صدود » den lâzım yâhud da men'eylemek,

çevirmek ma'nâsına « صد » den müteaddi olabilir. İkisile de tefsir edilmiştir. Keşşaf hâşiyesi Keşfte derki

evvelki azherdir. Zira « قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ »

buyurulduğu cihetle Allah yolundan sadd, Muhammed aleyhisselâmın getirdiği tarıkı müstekımden 'razdır.

İkinci âyette «

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ

» buyurulmasına tekabül suretiyle mutabık olan da budur اهـ . Hakikaten bu iki âyetin sevkı kâfirlere

mü'minlerin ve bilhassa Hazreti Muhammede indirilene gereği gibi iyman edenlerle etmiyenlerin bir

mukayesesini göstermek i'tibariyle bu tekabül, mühimdir. Nüzulün sebebi Mekke müşrikleri olmakla

beraber mefhum, eâmmidir. Ya'ni Mekke müşrikleri gibi küfredib de Allah yolundan, Muhammed

aleyhisselâmın da'vet ettiği hak islâm dîninden yüz çevirenlerin ﴿أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ Allah

amellerini dalâle vermektedir. - Mesâiyelerini, çalışmalarını, yaptıkları iyi işleri hedefine isabet ettirmeyib

boşa gidermektedir. Buna mukabil 2. ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ve

onlar ki iman edip salih

Sh:»4370

salih işler yapmakta ﴿وَأَمِنُوا بِمَا نَزَّلَ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ﴾ ve Muhammede indirilene

iman eylemektedirler - ya'ni burada immandan murad bilhassa Muhammed aleyhisselâma indirilen kitab

ve şerîate immandır. ﴿وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ çünkü rablarından gelen hak odur - Allah

yolunu hakkıyla beyan eden, ve Allahdan geldiğinde hiç şübhe olmiyan hak kitab ancak odur. Diğerleri

kismen tahrîfe uğramış, kismen de neshedilmiş olmakla Kur'anın tasdikına ıktiran etmiyenler hak değildir.

Onun için matlûb olan iman ona immandır. Bu suretle ona bihakkın iman edip de muktezasınca salih

amellere çalışan mü'minler ﴿كَفَرَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ﴾ Allah kendilerinden kabâhatlerini

keffaretleyip örtmekte ﴿وَاصْلِحْ بَالَهُمْ﴾ ve yüreklerini: hal-ü şanlarını düzeltmektedir. -

Kâfirler boşuna çalışırken bunlar salâh ve intizam içinde günden güne terakkîy ederek fikir ve kalblerini düzeltmekte ve işlerinde ileri gitmektedirler. Mekkedeki kâfirlerle Medînedeki mü'minlerin hali mükayese edilince bu bittecribe sâbit olduğu gibi bütün tarihte de imanlarında sadık olan müslimanların hali böyle olmuştur. Şu halde her ne zaman bunun hilâfı görülmüşse müslimanların iman ve salâhlarına halel gelmiş

olmasındandır. 3. ﴿ذَلِكَ﴾ O - öyle olması, ya'ni kâfirlerin şaşkınlığı, mü'minlerin salâhı

﴿الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ﴾ küfredenler bâtila ﴿بَانَ﴾ şu sebebledir ki

tabi' olmuşlar - Allah yolundan kaçınıp hevalarına, keyflerine uyarak boş, fânî maksadlar peşinde

koşmuşlar ﴿وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ iman edenler

ise rablarından gelen hakka tabi' olmuşlardır.

﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ﴾

Sh:»4371

işte Allah insanlara mesellerini böyle darbeder. - Her kavmin âlemde mesel olacak iyi veya kötü

akıbetlerini kendilerine bu suretle yapıştırır, kılıklarını yüzlerine böyle çarpar, bâtil pişinde koşanların

meselleri şaşkınlık, hakka tabi' olanların meselleri de salâhı bâl ile muvaffakiyyet olur. 4.

﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ öyle olunca o küfredenlere savaşıla karşılaştığınız vakit

﴿فَضْرِبَ الرِّقَابِ﴾ hemen boyunlarını vurmaya bakın - «

﴿فَاضْرِبُوا ضَرْبَ الرِّقَابِ﴾, boyunlarının köküne vurun da vurun: öldürün

﴿حَتَّى إِذَا أَتَّخَنَتُمُوهُمْ﴾ ta onları ishan ettiğiniz vakit - ya'ni çok kırıp ordularının yarasını

derinleştirdiğiniz, iyice alt ettiğiniz vakit ﴿فَشُدُّوا الرِّقَابَ﴾ bağı sıkı basın - kalanlarını sağlam

bağlayıp esir edin ﴿فَأَمَّا مِنَّا بِعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً﴾ sonra da artık ya menn ya fidye-ya'ni

muhayyersiniz ya lütfeder saliverirsiniz, yâhud can bahası bir fidyei necat alırsınız. Terdîdde aslolan infisali

hakîkî olacağı için bu terdidin zâhiri esir alındıktan sonra ya menn ya fidadan başka bir şey

yapılamıyacağını gösterir, o halde tutulan esiri katletmek veya istirkak eylemek nasıl caiz olur? Bundan

dolayı Hasenî Basrî Hazretleri gibi ba'zıları esir tutulduktan sonra katl olunamıyacağına kail olmuşlardır.

Rivâyet olunuyor ki Haccada böyle bir takım esirler getirilmişti, Haccac onlardan birini katl için İbni Ömer

radıyallahü anhüma Hazretlerine gönderdi, İbni Ömer Hazretleri dedi ki -biz bununla emrolunmadık, Allah

tealâ ancak «

﴿حَتَّى إِذَا أَتَّخَنَتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الرِّقَابَ فَمِنَّا بِعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً﴾

buyurdu اهـ . Lâkin ekseriyetle ulema demişlerdir ki İmam, muhayyerdir.

1) müsliman olmadıkları takdirde dilerse katleder. Çünkü Hazreti Peygamber sallallahü aleyhi vesellem

Ukbe ibni Ebi muayti ve Tuayme ibni Adîyi ve Nadr ibni Hârisi sabren katletti. Maamafih imamın emri

olmaksızın gazîlerden birinin esîri

Sh:»4372

kendiliğinden katli edivermesi câiz olmaz. Esîrin şerrinden korkmak gibi bir sebebi mülci olmaksızın

katletmiş bulunursa İmam, onu ta'zîr eder.

2) İmam dilerse istirkak eyler, çünkü bunda hem şerhlerinin defi hem de islâmın menfeati vardır.

3) Dilerse hurriyetleri mahfuz olmak üzere müslimanlara Ehli zimmet olarak bırakır. Netekim Hazreti Ömer

Irakın sevad ahalisini öyle bırakmıştı. Ancak Arab müşriklerinin zimmetleri de kabul edilmez, istirkakları da

câiz olmaz, mürtedler gibi ya katil ya islâm teklif olunur.

4) Müfâdat, ya'ni esîrleri esîrlerle mübadele. İmamı a'zam Ebu Hanîfeden bir rivâyette tecviz edilmemiş ise

de Siyeri kebîrin rivâyeti olan azheri rivâyette câizdir. Ebu Yusûf, Muhammed, Şafî, Malikî, Ahmed kavilleri

de budur. Resulullahın iki müslimi iki müşrik fidası ile kurtardığı rivayet olunur. Hattâ bir kadın ile bir haylı

müsliman esirlerini kurtardığı dahi rivâyet olunmuştur.

5) Müfadat bilmal, Hanefiyye mezhebince meşhur olan tecviz edilmemiş, çünkü bunda düşmana para ile

asker kazandırmak vardır. Ve «Bedr» de bu suretle alınan fidyelerden dolayı sûrei «Enfâl» da «

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ
تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
«لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ»

âyetiyle itab varid olmuştur. Maamafih Siyeri kebîrde «müslimanlarda hâcet olunca beis yoktur» der.

Düerde de «fida bilmal harb bitmeden câiz olursa da harb tamam olduktan sonra câiz olmaz» diye

mezkûrdur. Ya'ni maşhurun mahmili budur. Bu ma'nâ «حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا»

kaydinden müstefad olsa gerektir.

6) MENN, ya'ni hiç bir şey almaksızın mecanen dâri harbe salıvermek ma'nâsına menn, Ebu Hanîfe, Malik,

Ahmed ibni Hanbel mezheplerinde tecviz edilmemiştir. Fakat İmamı Şafîi buna da cevap vermiştir. Çünkü

Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem, «Bedr» esîrlerinden bir takımına menn etmişti: ki bunlardan birisi

Ebul'as ibni Ebirrebi' idi, şöyle ki Mekke ahalsi esîrlerini kurtarmak için fidyelerini gönderdiklerinde

Resulullahın kerîmesi

Zeyneb de zevci olan Ebul'asin fidyelerini göndermişti, bunun içinde bir gerdanlık var idi ki bunu Zeyneb

Ebül'ase gelin olurken validesi Hazreti Hadice radiyallahü anha takmıştı, Resulullah bunu görünce

rıkkatından, çok müteessir oldu. Bunun üzerine Resulullah eshabına, bakın bunun gönderdiğini kendisine

iâde edip de esîrini koyuvermek re'yinde bulunursanız yapın dedi, onlar da onu maal'memnuniyye yaptılar.

Resulullah bunu salıverirken Zeynibi tahliye etmesine söz aldığını da rivâyet ederler. Kezalik Resulullah

sallallahü aleyhi vesellem ehli Yemamenin seyyidi Sümame ibni Esal ibni Nu'manı hanefîye de menn

etmişti ki o sonra güzel müsliman oldu. Bir de Buhârîde sâbit olduğu üzere şöyle buyurmuştu: Mu'tim ibni

Adiy sağ olsa da şu kokanlar - ya'ni Bedr esîrleri - hakkında bana söylese idi ben onları behemehal

bırakıverirdim. Bu hadîs de menn-ü ıtlakın cevazını gösterir. Zira câiz olmasa Peygamber yapardım

demezdi. Bunlardan başka İmamı Şafî bir de işbu « فَاِمَّا مِّنَّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَاءً » âyetiyle

istidlâl eylemiştir. Gerçi ba'zılarının dediği gibi burada menn, fida olmadığı halde katletmemek ma'nâsına

hamledildiği surette gerek rıkkıyyet ve gerek zimmi olarak hurriyyet ile ibka etmeğe şamil olacağı gibi,

mutlak azad etmek ma'nâsına hamlolunduğu surette de zimmî olarak kalması şikkına da mütenavil olur ise

de bunların hiç birisi meccanen memleketine iâdesi ma'nâsına mani' olmaz, evleviyyetle mütenavil olur.

Binaenaleyh bu âyete karşı menni neshedecek bir delil bulunmadıkça İmamı Şafînin dediği gibi mennin

cevazı şübhesiz olur. Süyüfînin Dürri mensûrda zikrettiğine göre İbni Abbas, Katade ve Dahhâk ve

Mücahidden bu âyetin bundan sonra nâzil olmuş bulunan sûreî «Berae» âyetleriyle mensuh olduğu rivayet

edilmiştir. İbni Cerîr de der ki: ehli ilim işbu «

«حَتَّىٰ إِذَا أَتَخْتَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَ فَمَّا مِنَّا بِعَدُوِّ وَأَمَّا فِدَاءً

Sh:»4374

âyetinde ihtilâf ettiler, ba'zıları dediler ki mensuktur, onu «

«فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ

«فَمَّا تَثَقَفْنَاهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ

«فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ» neshetti diye

rivâyet edilmiştir. Katâdeden «

«فَمَّا تَثَقَفْنَاهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ

«فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ» ilâ

ahiril'âye fida mensuktur. Bu âyeti «

«فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرَ الْحُرْمَ - إِلَى - كُلِّ مَرْصَدٍ

insilâhı eşhürden sonra müşriklerden hiç birinin ne ahdi ne hurmeti kalmadı. Dahhâkden: «

فَأَمَّا مِنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرْمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ

» onu nesheyleti. «Berâe» den sonra müşriklerden hiç birinin ne ahdi ne zimmeti kalmadı. Lâkin diğer bir

takımları da bu muhkemdir, mensuh değildir, esiri katil câiz olmaz ancak menn veya fidâ câiz olur

demişlerdir. Balâda nakledildiği üzere ibni Ömer Hazretleri: biz katil ile emrolunmadık «

فَأَمَّا مِنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً

okurdu: «فَأَمَّا مِنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً» Hasen demiştir ki esîrler katledilmez ancak harbde

onlarla düşman tehyib edilir. Ömer ibni Abdil'azîz recûli recûle fidâ yapardı ve Hasen mal ile müfadâti

mekruh görürdü. Taberî bunları naklettikten sonra der ki: bence savab olan bu âyet, mensuh değil,

muhkemdir. Zira nâsîh ile mensuh hâleti vahidede hükümlerinin ictimai cereyan etmiyen yâhud birinin

diğerini nâsîh olduğuna kat'î huccet kaim olandır. Halbuki menn-ü fidâ ve katilde Resulullah ve ondan

sonra ümmetin emriyle kaim olanlara mühayyerlik verildiği inkâr olunmamaktadır. Gerçi bu âyette katil,

mezkûr değil ise de diğer âyette «اقتلوا المشركين حيث وجدتموهم» diye katle

izin verilmiştir. Resulullah da öyle yapmış Ehli harbden yedinde esîr bulunanı ba'zan katletmiş, ba'zan fidâ,

ba'zan da menn yapmıştır. Bu âyette bilhassa menn-ü fidânın zikredilmiş olması ise yukarıdan beri geçen

âyetlerde katil emr-ü izinlerinin mükerrer geçmiş olmasındandır **اه**. Görülüyor ki Taberînin bu beyanına

göre « **أَمَّا مِنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً** »

Sh:»4375

tahyirin ıtlakı, katle delâlet eden diğer âyetlerle takyid edilmiş oluyor. Halbuki Usuli fıkihta ma'lûm olduğu

üzere mutlakın takyidi mukarin ile olursa tahsis, muahhar ile olursa bir neshi tezammun eder. «Berâe»

âyetleri de nüzulde muahhar olduğu için bu sureti hall demek ki ibni Abbasın dediği gibi bir neshi ı'tiraftan

başka bir şey değildir. Netekim Hanefiyeden bir çokları nesha kail olmuşlardır. Onun için Ebüssüud şöyle

der: « **فَأَمَّا مِنَّا بَعْدُ وَأَمَّا فِدَاءً** »

ای اما تمنون منا بعد ذلك واما تفدون فداء. Ma'nâ ise katil,

istirkak, menn, fidâ beyninde tahyirdir. Ve bu tahyir indeşşafî sâbittir. Bizim indimizde ise mensuhtur

demişlerdir ki bu «Bedr» günü nâzil oldu sonra nesholundu. Hukûm, ya katil ya istirkaktır. Mücahidden de

«bu gün menn-ü fidâ yoktur, ancak islâm veya darbı unuk vardır» diye merviydir. **اه**. Fakat unutulmamak

lâzım gelir ki Mücahidden merviy olan bu hukûm Arab müşriklerine mahsustur. Hanefiyeden Allâme ibni

Hümmam hidaye şehrinde der ki: nesih sözlerine karşı şu söylenebilir: sûrei «Berâe» deki katil emri üseranın

gayrisı hakkındadır. Delili de onlar hakkında istirkakın cevâzıdır. Bundan anlaşılır ki me'murun bih olan katil

esîrlerin gayri hakkındadır **أهـ**. Maamafih bu istirkak Arab esîrlerinin gayrisindedir.

Bu tafsilâtta sonra biz şu kanâate gelmek istiyoruz ki: Sûrei Muhammedin en güzel ve en mühim

ahkâmından olan bu âyet esas 'tibariyle sâbittir. Bununla sûrei «Berae» âyetleri arasında bir nesihden

ziyâde bir tefsir ve tafsil farkı bulabiliriz. Bir kerre en ziyade ileri sürülen «

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحَرَامُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ

» ile buradaki « إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ » arasında katil emri

noktai nazarından teâruz değil, bir tevafuk vardır. « فَاقْتُلُوا » ne ise «

فاضربوا ضرب الرقاب » da odur. Yine sûrei «Enfâl» daki «

« مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ » âyeti

de buradaki « حَتَّى إِذَا أَخْتَمَوْهُمْ » mazmununu bir beyandır. Yalnız «

« فَأَمَّا تَثَقَفَنَّاهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ » âyetinde menn-ü fidâya

muarız düşecek bir hususiyet var gibidir. Lâkin Haseni

Basrînin harbde düşman tehyîb olunur dediği bu ma'nâyı da ishan mazmunu içinde mülâhaza etmek

mümkündür. Bu suretle görülüyor ki burada evvelâ ishan hasıl oluncıya kadar boyunlarını vurmak

emrolunuyor. Boyun vurmaktan maksad da yalnız boynu vurmak değil, şiddetli surette katıldığı

ma'lûmdur. İshan da kesreti katil ile düşman ordusunu derinden cerihadar etmek ezmektir. Bu da İmamin,

kumandanın takdir edebileceği bir vaz'ıyettir. Binâenaleyh bu gayenin husulüne kadar katil, me'muribihtir.

Esir tutulduktan sonra da bu gayeyi tehakkuk ettirmek ma'hasına mülhak olarak katil me'zununfih olmalıdır.

Ondan sonradır ki « فَشُدُّوا الْوَتَاقَ » emri verilmiştir. Bunda sâdece tutup yakalamaktan fazla bir

mazmunı şiddet vardır ki istirkaka da muhtemil olabilir. Maahâzâ zâhiri zabt-ü tevkiftir. Ondan sonar da ya

menn ya fidâ denilmiştir. Menn-ü fidâ istirkaktan sonra meccânen veya biivazın itlak ve âzada dahi

muhtemil olmakla beraber menn dari harbe avdet ile zimmet beyninde serbes olmak üzere îadei hurriyyet,

fidâ da mal veya üserâyı müslimîn ile mübâdeledir. «İmma» ile terdid istirkak bakımından maniatülcemî

olmak melhuz ise de hakîkî olmak asıldır. Biz burada şu mütaleada bulunuyoruz: Kur'anın bir çok

yerlerinde « مِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ » diye milki yemîn ta'biriyle hep işâret tarikıyla istirkaka

cevaz ve müsaade verilmiş olduğunda şübhe yok ise de hiç bir yerinde buna teşvik eden bir emir vârid

değildir. «

﴿اَقْتُلُوا﴾ . ﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ﴾

﴿عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ﴾ gibi emirler bulunmakla beraber, istirkak,

isti'bad için emir yoktur. Bil'akis « كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ » demek

nehyedilmiştir. Bundan şu netice çıkar ki Kur'an istirkak usulünü neshetmemiş ise de tervic de etmemiştir.

Onun için müslimanlar istirkakı terk etmekle âsim olmazlar. Onun için burada da tasrih etmeyib zâhiri

menn-u fidaya kasr eylemiştir. Biz Kur'anın tertibinin dahi tevkîfî olmasına

Sh:»4377

kail olduğumuz için bu âyetin burada dercini de hikmetten hâlf bulmuyoruz. Allahü a'lem bunun hikmeti

istikbalde istirkakın terki evlâ olacağını ihtar olsa gerektir. Ya'ni bu âyet tam zamanımızdaki ahkâmdır.

Ba'del'ishan şeddi vesaktan sonra ya menn ya fidâ

﴿حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ ta harb ağırlıklarını atana kadar. - Yakınlığı i'tibariyle

menn-ü fidânın gayesi gibi görünürse de «şedd» in veya «darb» in yâhud da mec'muun gayesi dahi

olabilir. En muvafıkı ve akrebi kelâmın mec'muuna gaye olmaktır. Sonra buradaki « الْحَرْبُ » in elif

lâmında ahid veya cins olmak üzere iki vecih vardır. Ahd olduğu takdirde de iki vecih muhtemeldir. Birisi

bilhassa muayyen bir ahdi ferdî olmasdır ki buna ba'zıları «Bedr» harbi demişlerdir. Bu surette «

الَّذِينَ كَفَرُوا» ma'hud kâfirler demek olur. Lâkin böyle sebebi nüzule tahsısı umumî kaidemize

muvafık değildir. Diğeri de başlanmış olan harb demektir ki «إِذَا لَقِيتُمْ» den müstebân olan

ahiddir. Yukarıda Düredden naklettiğimiz mes'ele bu iki ma'nâya göre fidânın gayesi olmasına mübtenîdir.

Cins ma'nâsına olduğu takdirde alel'umum harb cinsini ifâde eder. Harbin ağırlıkları âlât ve edevatı yâhud

tazyık ve mükellefiyeti yâhud harbe sebebiyyet veren şirk ve cinayât demek olabilir. Binâenaleyh

ma'nânın hasılı şu üç suretle hulâsa edilebilir: Ma'hud müşriklerle başladığınız ma'lûm «Bedr» harbi bitene

kadar yâhud her hangi kâfirlerle başladığınız harb Dünyadan kalkana kadar. Ya'ni o müşriklerin şevketi

sönüp de harb ihtimali kalmıyana kadar, yâhud bütün insanlık âleminde islâmın gayesi olan bir silmi küllf

teessüs edene kadar ki ba'zıları buna İsânın nüzulüne kadar demişlerdir. Bunda harbi kaldırmak için

çalışanlara bir ümid, vardır. Buna göre «الْجِهَادُ مَاضٍ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ» hadîsinde

ya cihad, harbden eamm bir ma'nâya yâhud Kıyamet ehass bir ma'nâda te'vil olunmak ıktiza edecektir.

Diğeri bir ihtimal de bu

hadîsin zâhirine muvafık olmak üzere « حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا » Kıyamete kadar

demek olabilir. Netekim Alûsînin naklettiği üzere Seleme ibni Nüfeylden rivâyet olunan bir hadîste «

« وَلَا تَضَعُ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا حَتَّى يَخْرُجَ يَاجُوجُ وَمَاجُوجُ » vârid

olmuştur. Burada şöyle bir suâl hatıra gelebilir: cenabı Allah sevgili Peygamberi Muhammed aleyhisselâmi

gönderdikten sonra artık bu muharebelere ne lüzum vardı, bir mu'cize ile kâfirleri kahredirse olmaz

miydi? Buna karşı buyuruluyor ki: ﴿وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ﴾ eğer Allah

diyecek olsa idi, onlardan, ya'ni o küfredib Allah yolundan sapan veya men'eden kâfirlerden öcünü,

intikamını alıverirdi, her hangi bir helâk sebebiyle helâk ediverirdi, meselâ yere geçiriverir, volkan yapar,

gark eder, ölet verir ilh... ﴿وَلَكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ﴾ ve lâkin ba'zısını

ba'zınızla mübtelâ kılmak, imtihan etmek için - öyle harb-ü darb emrini veriyor. Ya'ni mu'cize ile cebren

yapmak için değil, şer'u kanun ile emren yapmak ve insanları birbirleriyle defedip Allah yolunda mücahede

edenleri sevaba irdirmek için bu emirleri veriyor. Fakat bu surette yalnız kâfirler vurulmuş olmuyor,

mü'minlerden de bir çokları katl olunuyor denecek olursa buyuruluyor ki

﴿وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ Allah yolunda katlolunanlara gelince

﴿فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ Allah onların amellerini, çalışmalarını, o yoldaki fedakârlıklarını

asla boşa gidermez, hedefinden şaşırmas 5. ﴿سَيَهْدِيهِمْ﴾ onları ileride muradlarına irdirir

﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ﴾ ve şanlarını düzeltir: ruhlarını şadeder 6. ﴿وَيُصْلِحُ بِأَلْهَمِهِمْ﴾

ve kendilerini Cennete koyar ﴿عَرَّفَهَا لَهُمْ﴾ o halde ki onu: o Cenneti onlar için ta'rif ederek,

ya'ni Arf ile: güzel kokularla donatarak yâhud tanıtarak koyar. - ki

Sh:»4379

bu ta'rifin hem Dünyada hem de Ukbâda olan kısmı vardır. Dünyada onlara iman ile Cennetin güzelliğinin

zevkini duyurur, öyle bir aşk verir ki o zevk-u aşk ile o yolda cihad ederler ve o aşk ile Cennetteki

makamlarına irerler. İbni ebi hatimin tahricine göre Mukatil demiştir ki bize şöyle baliğ oldu ki Dünyada

şahsın amelinin hızına müvekkel olan Melek Cennette onun önünde gider Şahıs da onu ta menzilin

aksasına kadar ta'kib eder, giderken Melek ona Allah tealânın Cennette verdiği şeylerin hepsini ona ta'rif

eyler, nihâyet menzilin arkasına varınca şahıs konağına ve zevcelerinin yanına girer, Melek döner اهـ .

Kur'anda bunun bir mısradaki da «

«نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ» dir. 7.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ﴾ Ey o bütün iman edenler! siz

Allaha yardım ederseniz - Allah tealâ kendisi ihtiyacdan münezze mu'ni nâsır olduğu için burada Allaha

yardım ta'biri, emrini tutmak, dînine ve Resulüne yardım etmek ma'nâsından mecazdır. Bunun asıl nüktesi

şudur: dinî fiiller cebr ile değil, kulların irâdeleriyle yapılması matlup olan ihtiyarî fiillerdir. Onun için abdin irâdei cüz'iyesi teallûk etmeden matlûp olan semere ve sevab husule gelmez. O hususta irâdei ilâhiye kulların niyyet ve meşîyyetine müterettibdir. İşte bu suretle Allahın emirlerini iyfa etmek için kulların irâdei cüz'iyelerini sarf ile hizmet etmelerine Allaha yardım ta'bir olunmuştur ki isnadda mecaz, yâhud istiaredir.

Ya'ni iymandan sonra siz Allahın emirlerini yerine getirmek, rızasına irmek için size şart kılmış olduğu

niyyet ve gayretlerinizi sarf etmek suretiyle dînine hizmet ederseniz ﴿يَنْصُرْكُمْ﴾ Allah size yardım

eder, sizi düşmanlarınıza galib ve muzaffer kılar. ﴿وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾ Ve ayaklarınızı sıkı

bastırır - harb meydanlarında, cihad mevki'lerinde ayaklarınızı kaydırmaz, sebat

ve

Sh:»4380

metânetle sizi paydar eyler 8. ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ küfredenlere ise ﴿فَتَعَسَا لَهُمُ﴾

Artık yıkım onlara -

تعس aslında ayak kayıp yüzün koyu, yâhud tepesi üstü düşüp yıkılmak ve kalkınamayıb helâk

olmaktır. Kamusta der ki: ta's: helâk olmak, kaymak, düşmek, şer, bu'd, inhitat ma'nâlarına gelir اه . «

تَعَسًا لَهُ » ta'biri, kahrolası, canı çıkası veya canı çıksın gibi duâ mevkiinde de mesel halinde kullanılır.

Burada mü'minlere tesbiti akdam va'dine mukabil kâfirlere yıkım ile vaîddir.

﴿وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ﴾ Ve bütün amellerini: çalışmalarını şaşırılmış, boşa gidermiştir. 9.

﴿ذَلِكَ﴾ Bu - yıkım ve idlâl ﴿بِأَنَّهُمْ﴾ şu sebebledir ki onlar

﴿كَرَهُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ﴾ Allahın indirdiğini hoşlanmamışlardır. - Binâenaleyh beyan

olduğu üzere irâdelerini sarf ile Allahın dînine hizmet ve nusratta bulunmayıp zıddına gitmişlerdir

﴿فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾ onun için Allah da onların amellerini ihbat eylemiş, heder etmiştir. 10.

﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا﴾ - munkarız olmuş akvamın asâr ve harâbelerini mutalea

ile maziyyden ibrete da'vettir. Zira gerek Arabistanda ve gerek sâir yerlerde olsun batmış milletlerin

âkıbetleri yerleri ve izleri gözden geçirilirse görülür ki ﴿دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ﴾ Allah onların

üzerlerine demâr: helâk yağdırmış - bütün hususiyetlerini imha etmiştir

﴿وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا﴾ o kâfirlere de onun o âkıbetin emsali yaraşır - o helâk olan kâfirlere

o âkıbet hakk olduğu gibi onlar gibi küfredip de Allah yolundan ayrılan beriki kâfirlere de yaraşan odur. O

âkıbetin emsâli yine onun gibi helâk ve inkırazdır. Cemi', teaddüd i'tibariyledir. Görülüyor ki bu «

﴿أَمْثَالُهَا﴾ bilhassa nazarı dikkati

Sh:»4381

celb için elif fasılası ile gelmiştir ki ikincisi « **أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا** » olacaktır. Yukarıda « **حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا** » da bir fasıla sayıldığı takdirde ise üç olmuş oluyor.

Demek ki bunlar sûrei «Kıtâl» in bilhassa kulak verilecek âyetleridir. Yine böyle 11. ﴿ **ذَلِكَ** ﴾ o -

kâfirlere o misilli âkıbetin hakk olması ﴿ **بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا** ﴾ şu

sebebledir ki Allah iman edenlerin mevlâsıdır. - Yardımcısı, velisidir

﴿ **وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ** ﴾ kâfirlerin ise mevlâları yoktur. - Allahın azâb ve

ikabından kurtaracak hiç bir veliyleri, nâsırları yoktur. Mevlâ kelimesi burada veliy ve nasîr ma'nâsındır.

Mâlik ma'nâsına da gelir. Netekim « **ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلِيَهُمُ الْحَقِّ** » âyetinde

öyledir. Binâenaleyh iki âyet beyninde münâfat var zannedilmesin. Ya'ni Allah mü'minin de kâfirlerin de

bütün kulların mâlikidir. Lâkin « **وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ** » mazmununca mü'minlerin dostu ve

nasîridir. Kâfirlerin değil « **إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ** » şerîtasına ancak mü'minler

sadakat eder. Bu aslın hukûm ve ne'ficesini beyan sıyakında buyuruluyor ki:

﴿١٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ
وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٣﴾ وَكَأَيِّنْ
مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ أَهْلَكَنَاهُمْ فَلَا
نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٤﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زَيْنَ لَهُ
سُوءَ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

Sh:»4382

﴿١٥﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ
أَسْنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا
فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰ إِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنْفًا
أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٧﴾

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَهَلْ
يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى
لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرِيهِمْ ﴿١٩﴾ فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَاسْتَغْفِرُ لِدَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ
وَمَثْوِيكُمْ ﴿٢٠﴾

Meali Şerifi

Muhakkak ki Allah iman edip salih salih ameller işliyenleri altlarından ırmaklar akar Cennetlere

koyacaktır, küfredenler

Sh:»4383

ise zevketmeğe bakarlar ve hayvanlar gibi yerler içler, halbuki ateş ikametgâhı onların 12 Seni çıkararı

karyenden daha kuvvetli ne karyeler vardı ki biz onları helâk ettik de onları kurtarıarı yok 13 Şimdi rabından

bir beyyine üzerinde bulunan kimse hiç o kötü ameli kendine süslü gösterilmiş de hevâ ve hevesleri ardına

düşmüş kimselere benzer mi? 14 Korunanlara va'dolunan Cennetin temsili: onda ırmaklar var bir sudan ki

bozulması yok, ırmaklar var bir südden ki tadı değişmez, ırmaklar var bir şarabdanki içenlere lezzet,

ırmaklar var bir baldan ki safi süzme, hem onlara semerelerini (hasilâtın) her türlüşünden var, hem de

Rablarından bir mağfiret var, hiç bunlar o ateşte muhalled olan ve kaynar bir mayı'den sulanıp da

bağırsaklarını parçalamakta bulunan kimselere benzer mi? 15 Onlardan seni dinlemeğe gelen de var,

hattâ yanından çıktıklarında kendilerine ilim verilmiş olanlara derler ki: "o, demin ne söyledi?" Bunlar öyle

kimselerdir ki Allah kalblerini tab'etmiştir de hep hevaları ardına düşmektedirler 16 Hidâyeti kabul edenlere

gelince Allah onların muvaffakiyyetlerini artırmakta ve kendilerine (takvalarını) korunmalıklarını vermektedir

17 Artık onlar yalnız o saate, onun birdenbire kendilerine gelivermesine bakıyorlar, çünkü işte alâmetleri

geldi, fakat o başlarına geldiği vakit anlamaları kendilerine ne faide verir? 18 Şimdi bunu bil ki «

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» başka tanrı yok ancak bir Allah, bil de günahına ve mü'minîn-ü mü'minata

istiğfar eyle, Allah dolaştığınız yeri de bilir durduğunuz yeri de 19

12. ﴿إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ - Allah

tealânın velâyetinin Âhîrette hukûm ve semeresini beyan ve sebebini izahtır. Ya'ni velâyetin, nusratın

sebebi zikrolunduğu üzere Muhammede indirilene iman ve « **إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ** »

» müeddâsınca ameli salih olduğu gibi imanın şeraitinde bilhassa Âhîrete iman kazıyyesi de vardır.

﴿ **جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ** ﴾

Sh:»4384

- o nehirler bir az sonra temsîl olunacak

﴿ **وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ** ﴾

küfredenler ise zevklerine bakar, Dünyadan bir kaç gün nasîb almağa çalışır ve hayvanlar gibi yerler - ya'ni

hayatı sırf hayati hayvaniyye ve cismaniyye bilir, Âhîretini mevlâsını düşünmez sırf karnını şişirmekle

meşgul olur, onun için Allah kendilerine veliy olmaz ﴿ **وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ** ﴾ ateş de

kendilerine yegâne bir ikametgâh olur. - Onlara Semanın kapıları açılmaz «

﴿ **وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ** ﴾

mazmununa mâsadak olurlar. Ve Allahın azâbından kurtaracak hiç bir sahib ve hamî de bulamazlar. 13.

﴿ **وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجْتِكَ** ﴾

ya'ni Mekke ki murad ehli karyedir. - Mekke müşrikleri « وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ »

müeddâsınca Peygamberi çıkarmak fikrinde buldukları ve sûi kasd tertibatıyla Peygamberin hicretine

sebeb oldukları için ihrac onlara nisbet edilmiş ve bu suretle küfürlerinden bir safha anlatılmıştır. Vak'anın

sureti cerayanı hakkında Sûrei «Enfal» de geçen «

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ
وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ

âyetine bak. Sûrenin baş tarafında geçtiği üzere bu âyetin hicret

esnasında nâzil olduğuna dâir bir rivâyet vardır. Bununla beraber Peygambere bir va'd ve tesliyeti

tezammun eden bu ayetten zâhir olan şudur ki bu Sûrenin nüzulü sebeplerinden başlıcası Mekkenin

fethine izhar olmuştur. Asıl maksad karyenin kendisi değil ehafisi olduğunu tasrih için buyuruluyor ki ﴿أَهْلَكْنَاهُمْ﴾ biz onları ihlâk ettik - öyle daha kuvvetlilerini ihlâk edince berikiler evleviyette kalır

﴿فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ﴾ ihlâk ettik de onları bir kurtaran bulunmadı, hâlâ da yok - bu zamiri

de

Sh:»4385

ihlâk edilen karye ehâlîsine gönderiyorlar ve hikâyei hal yapıyorlar, kendi kendilerini kurtaramadıkları gibi

bir yardımcı vasıtasıyla de kurtulmadıklarını beyan « فا » da bilvasıta olanı bizzat olana atfediyorlar. Lâkin

bu « فا » nın neticesi olarak bu zamirin Peygamberi çıkaran karye ehâlisine gitmesini daha selâsetli

buluyoruz. Ya'ni daha kuvvetli bir çok karyelerin ihlâkenden anlaşılır ki seni çıkarmak isteyen o Mekke

kâfirlerini de kurtaracak bir nâsır yoktur. Mekke helâk edilmeyecek fakat orada küfredenler bırakılmıyacaktır.

Mekke fetholunacaktır. 14. ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْنَةٍ﴾ iki tarafın hallerini bir mükayesedir:

beyyine üzerine olan, Peygamber ve tabii olan mü'minîn, hevalarına uyanlar da onlara zıd giden kâfirlerdir.

15. ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ﴾ o korunan müttekilere va'dolunan

Cennetin meseli « جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ » diye Cennetin altından aktığı

anlatılan ırmakların burada bir tefsiri vardır. Müttekiler ta'bir buyurulmuş ve bu suretle şu anlatılmıştır:

dînden asıl maksad takvadır. İyman ve ameli salih de takvâ cümlesindedir. Esası, vacib olan filleri yapıp

seyyiatan kaçınarak Allahın vikayesine girib azâbından korunmaktır. Ya'ni «

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ» mantukunca: Muhammede indirilene iyman edip salih salih ameller

yaparak korunan mü'minlere va'd olunan Cennetin temsili तरीkiye acıb bir halinin tasviri şudur:

﴿غَيْرِ اسْنٍ﴾ öyle bir sudan ki ﴿مِنْ مَاءٍ﴾ onda ırmaklar var: ﴿فِيهَا أَنْهَارٌ﴾

bozulması yok - bayatlamaz, tadı bozulmaz, korkmaz, yağmez öyle cereyan eder

﴿لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ﴾ yine ırmaklar var: öyle bir süten ki ﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ﴾ tadı

değişmez - Dünya sütleri gibi ekşimez, kesilmez, kokmaz,

Sh:»4386

fitratı vechile ter-ü tâze akar ﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ حَمْرٍ﴾ yine nehirleri var: bir şarabdan ki

﴿لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ﴾ içenlerine lezzet - Dünya şarabları gibi kekreligi yok, humârı yok, günahı,

gâilesi yok ﴿وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ﴾ yine nehirler var: öyle bir baldan ki ﴿مُصَفًّى﴾ safi

süzme - mumu yok posası yok - Ebüssüud der ki: Cennetin meşrubatını Dünyada en ziyade hoş giden

meşrubatın nekıysalarından tecrid ve tahliye suretiyle bir temsildir. İbni Abbastan varid olmuştur ki: bu

nehirlerin sütü sağılmaz, Said ibni Cubeyrden de merviydir ki fers-ü dem arasından çıkma değildir. Şarabı

sıkıcıların ayağı ile çiğnenmez, balı arılardan çıkmaz.

﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ Hem onlara semeratin, meyvelerin her

türlüsünden var, içecekler öyle aktığı gibi yiyeceğin de envâı var, fakat ihtiyac için değil, sırf telezzüz için,

çünkü meyve telezzüz için yenilir. Bir de semere, sermaye üzerinde hasıl olan hasılâta ıtlak edilir. Ehli

Cennet sermayeden değil, amellerinin semeresi olan hasılât ve varidattan merzuk olacaklardır.

﴿وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ Hem de rablarından bir mağfiredir var. - Mağfired günahı örtmek demek

olduğuna göre o, Cennete girilmezden evvel değilmidir? O halde Cennette mağfiretin ma'nâsı ne dir?

Buna demişlerdir ki evvel olan mağfiret günah ile muâhaze etmemek ma'nâsına setri znubdur. Buradaki

mağfiretten murad ise utandırmamak için günahı hiç anmamak, hatırlatmamak ma'nâsına setri znubdur.

Yâhud mağfiretten murad günahı hasenat ile setir ma'nâsına naîm ve rıdvandır. Artık bir düşünmeli, hiç

böyle bu Cennette hâlid olacak olan mttekîler ﴿كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ﴾  

Cehennem ateşinde

Sh:»4387

hâlid olacak olan kimseye benzer mi? Ki Cennettekilerin o güzel içeceklerine mukabil

﴿فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ﴾ bir kaynar su ile suvarılırlar ﴿وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا﴾ de

em'alarını, ya'ni bağırsaklarını parça parça eder. -

EM'Â «miâ» nın cem'idır ki mi'deden sonra taâmın intikal eylediği bağırsağa denilir. 16.

﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ﴾ onlardan seni dinliyenler de var - ki bunlar Munafıklardır.

Resulullahın meclisine gelirler, kelâmını dinlerler, fakat iyman ve i'tina ile dinlemedikleri için iyi bellemez,

istihfaf ederlerdi ﴿حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ﴾ hattâ yanından çıktıklarında

﴿قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ أَنْفًا﴾ kendilerine ilim verilmiş olan,

Resulullahın kelâmından ders alıp da ilme nâil olan eshabı kirama «o demin ne dedi?» derlerdi - bunu İbni

Mes'ud Hazretlerine söylediklerine dâir bir kavil vardır. ﴿أُولَٰئِكَ﴾ Bunlar - bu söz anlamaz herifler

﴿الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾ o kimselerdir ki Allah kalblerinin üzerini

mühürlemiştir. ﴿وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ﴾ Ve hep hevalarına tâbi' olmaktadır - keyflerine tâbi'

ola ola kendilerinden ve kendi hevalarından başka hiç bir şey'e bakmıyacak vechile kalbleri mühürlenmiş

olduğundan dolayıdır ki kulaklarına söz girmez 17. ﴿وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا﴾ halbuki hidâyeti kabul

edenlere gelince ﴿زَادَهُمْ هُدًىٰ وَاتَّبَعُوا تَقْوَاهُمْ﴾ Allah yâhud Peygamberin

söylediği kelâm onların takvalarını artırmaktadır. - Takvâ hislerini, korunmaları esbabını artırmaktadır. O

sayede onlar lâzım gelen hazırlığı yapmakta, saat gelince Allah tealânın huzuruna

Sh:»4388

takvâ ile varmağa çalışmaktadırlar: 18. ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ﴾ Demek ki

ötekiler sırf saati gözetiyorlar ﴿أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً﴾ ansızın kendilerini bastırvermesini

bekliyorlar. - Filen başlarına Kıyamet kopmadan inanmıyacaklar, söz anlamıyacaklar

﴿فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا﴾ çünkü eşrati da geldi -

EŞRAT, «ra» nın fethiyle «şarat» in cem'i olarak alâmetler demektir. Ya'ni o saatin alâmetleri geldi.

Bunların başında «بُعِثْتُ أَنَا وَ السَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ» buyuran Âhir zaman

Peygamberinin bi'seti vardır. Şehadet parmağı ile orta parmağını göstererek: ben ba'solundum saat işte şu

ikisi gibi buyurmuştur. Şakkı Kamer ve saire gibi mu'cizeler göstermiştir. Böyle alâmetler geldiği halde

iyman etmediler. Demek ki o saatin bilfiil başlarına birdenbire gelivermesini bekliyorlar. Bu âyette de saati

bütün Dünyanın yıkılması ma'nâsına saati kübrâya hamlediyorlarsa da burada zikri geçen kâfirlerin

bilhassa kendi saatleri kendi Kıyametlerinin kopması ma'nâsını anlamak daha ma'kul ve «

﴿فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا﴾ mazmuniyle inzâra daha muvafıktır. Bu Eşrat, Sûrenin ilk âyetlerinde

gösterildiği üzere Muhammede indirilene iman edip güzel güzel çalışmakta olan mü'minlerin günden

güne terakkisi ve ona küfredip Allah yolundan sapan kâfirlerin Mekke'deki müşrikler cumhuriyetinin

günden güne sükutunu ve şaşkınlığını anlatan alâmetler, ya'ni mu'cizati Muhammediyye olmalıdır. Onları

gördükleri halde inanmıyanlar bilfiil kendi başlarına Kıyamet kopmadan inanmıyacaklardır.

﴿فَإِنِّي لَهُمْ إِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرُهُمْ﴾ fakat o geldiği vakit akıllanıp anlamaları

kendilerinin ne işlerine yarar - çünkü o vakit korunmağa imkân kalmaz, iymani yeis makbul olmaz. Sûrenin

başından buraya kadar geçen beyanata bir netice olmak üzere buyuruluyor ki

Sh:»4389

19. ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ öyle ise şimdi iyi bil ki «

﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ dir. - tapılacak, ibadet yapılacak, kulluk edilecek, ma'bud tanılacak başka hiç

bir ma'bud yok yalnız ulûhiyyet kendisinin hakkı olan Allah vardır. Hakikatın böyle olduğunu şimdi Kıyamet

kopmadan evvel bil «وَاسْتَغْفِرْ لِدُنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ» bil de hem

kendi günahın için mağfiret iste hem de mü'minîn ve mü'minât için «

﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ﴾ ki nerede dolaşıp nerede karar kılacağınızı Allah bilir -

halinizin ne olduğunu Dünya ve Âhirette istikbalinizin nereye varacağını yalnız Allah bilir. Onun için vaki'

veya mümkün her türlü zünuba o suretle istiğfar et. Bu istiğfarın cevabı Sûrei «Fetih» te gelecektir.

﴿۲۰﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ
سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ

يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأُولَىٰ لَهُمْ
﴿٢١﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرَ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢٢﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا
فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٣﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ
اللَّهُ فَأَصْمَمَهُمْ وَاَعَمَّىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٤﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ
أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٥﴾

Sh:»4390

﴿٢٥﴾ إِنْ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٦﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
قَالُوا لِلَّذِينَ كَرَهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ
يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٨﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اتَّبَعُوا مَا
أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرَهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٩﴾

Meali Şerif

İyman edenler "bir Sûre indirilseydi" diyorlar, derken muhkem bir Sûre indirilip onda kitâî zikredilince kalblerinde bir maraz bulunanları görüyorsun sana öyle bir bakış bakıyorlar ki: tıpkı ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışı, o da onlara pek yakındır 20 Fakat bir tâat ve bir güzel söz, sonra emir kat'iyet kesbedince Allaha sadakat etselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu 21 Nasıl döner de Arzı fesâda verir ve rahimlerinizi doğratabilir misiniz? 22 Öyleler o kimselerdir ki Allah onları la'netlemiş de duygularını almış ve gözlerini kör etmiştir 23 Öyle olmasa Kur'anı bir tedebbür etmezler mi? Yoksa kalbler üzerinde üst üste kilitleri mi var? 24 Haberiniz olsun ki o kendilerine hak tebeyyün ettikten sonra gerisin geri irtidâda doğru gidenlere Şeytan fit vermiş ve kendilerini uzun uzun emellere düşürmüştür 25 Öyle, çünkü bunlar Allahın indirdiğini hoşlanmıyanlara demişlerdir ki: biz, size bazı emirde itaat edeceğiz, Allah ise onların o gizli konuşmalarını bilip duruyor 26 O halde Melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırlarken nasıl olacak bakalım 27

Sh:»4391

Öyle, çünkü onlar Allahın hışmına sebep olan şeylerin ardına düştüler de onun rıdvanını istemediler, o da

onların bütün amellerini heder etmiştir 28

20. ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نَزَّلَتْ سُورَةٌ﴾ iman edenler diyorlar ki bir

sûre indirilse idi - hallerinde günden güne salâh artmış, imanlarında sadık halîs mü'minler kâfirlerin dalâl

ve tuğyanı karşısında takvâ hislerinin izdiyâdiyle fisebîlillah cihada izin verilmesini arzu ederek olbabda bir

Sûre indirilmesine iştiyak besliyorlar

﴿فَإِذَا أَنْزَلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ﴾ onun üzerine

muhkem bir Sûre indirilip onda kıtâl zikredilince - ya'ni kıtâlin vücubu teşabüh ve ihtimalden arî sağlam bir

surette beyan olunan bir Sûre, yâhud hukmü sâbit gayri mensuh bir Sûre «

﴿فَإِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ﴾ buyurulan bu Sûre «

﴿قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ . ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ﴾ buyurulan

Sûrei «Bakare» «

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا

﴿تَوَلَّوْهُمُ الْآدْبَارَ﴾ ﴿إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا﴾ buyurulan Sûrei «Enfal» ve

nihayet Sûrei Berâe gibi kîâl zikredilen Sûrelerin hepsi bu hususta muhkemdirler. Âyâtî kîâl «

﴿حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ sâbittir

﴿رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ görüyorsun ki o kalblerinde bir maraz

bulunanları - bir nifak, yâhud dîn zayıflığı bulunanları

﴿يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشَىٰ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ﴾ sana öyle bir bakış

bakıyorlar ki tıbkı ölümden baygınlık gelmiş kimsenin bakışı gibi - ya'ni gözünü açmaya dermanı olmıyan bir

muhtadar gibi baygın baygın gözlerini kaldıramıyor, yan yan bakıyorlar, öyle korkuyorlar.

﴿فَأَوْلَىٰ لَهُمْ﴾ o da onlara evlâdır - Ya'ni öyle kimselere de ölüm yaşamaktan daha evlâ daha

münasibdir. Yâhud «veyl» den ismi tafdil olarak veylin

Sh:»4392

de en dehşetlisi onlara demektir. İlh... 22. ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ﴾ - burada tevellî,

iki ma'naya muhtemeldir: birisi arkasını dönüp kaçmak, ma'nâsına tevellîden, birisi de velâyetten tefe'ul

olarak, vâli olmak iş başına geçmek ma'nâsına tefsir olunmuştur. Binâenaleyh şu iki ma'nânın ikisi de

doğrudur. Evvelki ma'nâca nasıl o korkaklıkla döner harbden kaçar da

﴿أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ﴾ Arzda fesad yapar - ordu bozanlık edip düşmanın istilâsına sebebiyyet verir ﴿وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ ve erhamınızı doğratabilir misiniz? -

ERHAM, rahimin cem'idir. Rahim esâsen kadının çocuk makarri olan cihazidir. Karâbet menşe'i olmak

hasebiyle akrıbalığa da rahim ıtlak olunur. Bu ma'nâ ile akrıbaya ülül'erham denildiği gibi erham da denilir

ki burada bu ma'nâyadır. Ya'ni çoluğunuzu çocuğunuzu kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz?

Çünkü müsliman ordusunda fesad çıkarıp düşman istilâsına sebebiyyet verildiği takdirde hasıl olacak

netfice budur. Obir ma'nâca: nasıl o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı

cahiliyye devri gibi fesada verir, ihtilâl içinde hısım ve akrıbalarınızı yine öyle perişan edebilirmisiniz? Bu

âyetle kat'ı rahimin hurmetine istidlâl olunur. Burada bunları bu suretle tevbih ederken, böyle tevbih

tarikıyle bile hitaba lâyıq olmadıklarını anlatmak için hitabı tahvil ile buyuruluyor ki 23. ﴿أُولَئِكَ﴾

onlar - o vasıfları zikrolunan ve harb emri kat'ıyyet ve ciddiyye kesbettiği sıra sadakatsizlik edip de

erhamlarını doğratabacak vechile vatanlarını fesâda verecek olan kalbi marazlılar

﴿الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ﴾ Allahın lâ'net ettiği; rahmeti sahasından tard eylediği kimselerdir.

﴿فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ﴾ Onun için

Sh:»4393

kulaklarını sağır ve gözlerini kör etmiştir. - Hak kelâmını işitmezler, enfüs-ü âfaktaki âyâtı hakkı görmezler,

bakmak istemedikleri için görmezler 24. ﴿أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ﴾ öyle olmasa Kur'anı

bir tedebbür etmezler mi? ﴿أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾ Yoksa bir takım kalbler üzerine

kilidler mi vurulmuş - bunun «طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ» mazmunu üzere istifhamı takrirî

olması sıyaka daha münasibdir. Burada «أَقْفَالُهَا» fâsılası ta yukarıdaki «

لِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا» fâsılasına nâzırdır, onu ihtar eder, gaflet olunmıya. 25.

﴿إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا . . . الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ﴾ Şeytan onlara tesvîl

yaptı - büyük günahları ehemmiyetsiz göstererek şehavata saldırttı ﴿وَأَمَلَى لَهُمْ﴾ ve onları

arzu ve emellere düşürdü 26. ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ﴾ şu sebeble ki bunlar - bu Munafıklar

﴿قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَنَزَلَ اللَّهُ﴾ Allahın indirdiğini hoşlanmıyanlara dediler -

Benî kureyza ve Benî nadîr Yehûdîleri Hazreti Peygambere Kur'anın indirilmesini hoşlanmamışlardı.

Kureyş Müşrikleri de «

«لَوْلَا نَزَلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرِيبَيْنِ عَظِيمٍ» demişlerdi,

Munafıklar o Yehûdîlere veya Müşriklere gizlice söz vererek

﴿سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ﴾ biz size ba'zı emirde itaat edeceğiz - demişlerdi,

netekim sûrei «Haşr» de «

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِأَخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ
أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ

» buyurulmuştur. Ehzab vak'asındaki ittifakları da vardı. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَسْرَارَهُمْ﴾ Halbuki Allah onların o gizli konuşmalarını biliyordu -

öyle iken onu hisaba almadılar da Allaha ve Peygamberine karşı gizli ittifaka kalkıştılar 27.

﴿فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ الْخ...﴾ 28.

﴿فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ﴾ de amellerini ihbat eylemiştir. -

Sh:»4394

IHBAT, amelin sevabını giderip hiçe indirmektir. Güzel amel, günaha keffaret olup kötü ameli örttüğü gibi

kötü ameller de iyi amelleri ihbat eder. Bu suretle ihbat keffaret ve mağfiretin zıddı demek olur. Anlaşıyor ki

onların iyi amelleri de yok değildi, fakat Allahın gadabını da'vet eden şeyler yapıp rıdvanını kerih

gördüklerinden dolayı iyi amelleri habt olunmuştur.

﴿٢٩﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ
أَضْغَانَهُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ
وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣١﴾
وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا
أَخْبَارَكُمْ ﴿٣٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ
شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالُهُمْ ﴿٣٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا
اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ
اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٥﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ
الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتْرُكَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنَّمَا
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَإِنْ تَوَمَّنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أَجُورَكُمْ
وَلَا يَسْأَلُكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٧﴾

﴿٣٧﴾ اِنْ يَسْأَلْكُمْوهَا فَيَحْفَكمُ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ
﴿٣٨﴾ هَا اَنْتُمْ هَوْلَاءٌ تُدْعُونَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَمِنْكُمْ
مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ وَاللّهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمْ
الْفُقَرَاءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا
اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٩﴾

Meali Şerif

Yoksa o kalblerinde bir maraz bulunanlar, Allah kendilerinin kinlerini asla meydana çıkarmaz mı

sandılar? 29 Dilesek biz onları sana gösteriverirdik de kendilerini bütün sîmâlarıyla tanırdın ve her halde

sen onları lakırdılarının edasından tanırıydın, Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir 30 Celalim hakkı için sizi

imtihana sokacağız, tâ ki içinizden mücahidleri ve sabredenleri belli edelim ve haberlerinizi imtihan

meydanlarına nümune yapalım 31 Haberiniz olsun ki o küfredip Allah yolundan men' eyliyen ve hak

kendilerine tebyyün ettikten sonra Peygambere karşı gelenler hiç bir zaman Allaha zerrece bir zarar

edecek değiller, o onların amellerini heder edecektir 32 Ey o bütün iyman edenler! Allaha itaat edin ve Resule itaat edin de amellerinizi ibtal eylemeyin 33 Haberiniz olsun ki küfredip Allah yolundan sapan sonra da kfir oldukları halde lenleri Allah hiç bir zaman mağfiret buyurmaz 34 Onun için gevşeklik etmeyin de sizler daha üstün olacak iken sulha yalvarmayın, Allah sizinledir ve asla sizin amellerinize kıymaz 35 Dünya hayat bir oyun ve eğlenceden ibrettir, halbuki siz iyman eder

Sh:»4396

de iyi korunursanız size hem ecirlerinizi verir hem de sizden bütün mallarınızı istemez 36 Eğer sizden onların hepsini ister de sizi çıplak bırakacak olursa buhl eder dayatırsınız, bütün knlerinizi de meydana çıkarır 37 İşte siz şunlarsınız: Allah yolunda infak etmeğe (ıktıza eden masrafı vermeğe) da'vet olunuyorsunuz da yine içinizden kimisi kıskanıyor, halbuki kim kıskanırsa kendine kıskanmış olur, Allah ganı, fukara sizsiniz (ihtiyac sizin) ve eğer tersine giderseniz başka bir kavmı tutar yerinize getirir sonra onlar sizin gibi olmazlar 38

29. ﴿أَنْ لَّنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ﴾ Allah kendilerinin knlerini hiç meydana

çıkarmaz - ya'ni Allah bilse de Peygamberine ve mü'minlere bildirmez mi zannettiler? Ne boş zann 30.

﴿وَلَوْ نَشَاءُ لَارِينَاكَهُمْ﴾ dilesek onları sana gösterirdik de - Kazıy Beyzavî gibi ba'zıları

burada iraeiy kalbî ve ilmî gösteriş, ya'ni ta'rif etmek tanıtmak ma'nâsına tefsir etmişlerse de zâhir olan

gözle gösteriştir, ma'rifetin onun üzerine tertibi daha kuvvetli görünür, şöyle ki

﴿فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمِيهِمْ﴾ gösterirdik de kendilerini sîmâları ile, şahıslarını ta'yin ettiren

alâmeti farkaları ile tanırdın ﴿وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ﴾ maamafih sen onları

sözlerinin lahninde de tanırsın -sözün lahni, söyleniş tarzı, edası: üslubu yâhud eğimi, kırımı, netekim

i'rabda veya tecvide hataya da lahin denilir: meselâ nusrat zamanı « اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ » demeleri,

biraz sıkışınca « اِنَّ بِيوتَنَا عَوْرَةً » demeleri, yâhud demin geçtiği üzere «o demin ne dedi»

demeleri gibi sözler hep lahni kavi cümlesindedir. ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ﴾ Allah

bütün amellerinizi bilir -hepinizin niyyetlerinize göre iyiye iyi, kötüye kötü cezayı sezasını verir 31.

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ﴾ ve celâlim hakkı için sizi imtîhana çekeceğiz -

Sh:»4397

cihad gibi ba'zı meşakkatli tekliflere mükellef kılacağız

﴿حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ﴾ ta ki içinizden mücahede

edip uğraşanları ve sabredip dayananları bilelim - ya'ni belli edip meydana çıkaralım

﴿وَنَبِّئُوا أَخْبَارَكُمْ﴾ ve haberlerinizi deneyelim - ya'ni cihad ve sabrınıza, iman ve

sadâkatınıza, kahırmanlıklarınıza müteallık haberlerinizi nümunei imtisal olmak için imtihan

meydanlarından âlemi şuhuda neşr-ü i'lân edelim 32.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ

﴿بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى﴾ Benî kureyza, Benî nadır veya «Bedr» günü Müşrikler

ordusunu besleyenler gibiler ﴿لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا﴾ Allaha hiç bir şey zarar edecek

değillerdir. - Ya'ni Allahın Peygamberine hiç bir zarar iriştiremezler. ﴿وَسَيَحِطُّ أَعْمَالَهُمْ﴾

de o onların amellerini habt edecektir. - Ya'ni iyi amellerinin sevabını o küfür ve sadd-ü şikak ile

mahvedecek, yâhud o yoldaki bütün meseâlerini hiçe giderecektir. 33.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ Ey o bütün iman edenler

﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ Allaha itaat edin ve Peygambere itaat edin

﴿وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ﴾ de amellerinizi ibtal etmeyin - ya'ni obirlerinin yaptığı gibi

küfür, nifak, ucub, riyâ, menn-ü ezâ ve bunlara benzer itaatsizlik ve başlanmış olan her hangi bir ameli

nakz-u ibtal edecek ma'kûs bir fi'l-ü hareket ile boşa gidermeyin, hükümsüz bırakmayın. Çünkü 34.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ﴾

﴿فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ﴾ - ya'ni amelleri ihbat olunduktan başka bir

mağfiredir.

Sh:»4398

ihimali de yoktur. Deniliyor ki bu âyet de eshabı kalîb hakkında nâzil olmakla beraber küfr üzere ölenlerin hepsine eammdır.

ESHABİ KALÎB «Bedr» de katlolunup kuyuya atılmış olan müşriklerdir. 35. ﴿فَلَا تَهِنُوا﴾

binaenaleyh gevşeklik etmeyin - za'f göstermeyin ya'ni öyle küfr ile ölenlerin mağfired olunmayacağı, küfrün,

itaatsizliğin amelleri habtedeceği mal'ûmunuz olunca artık amellerinizi ibtal etmeyin ve gevşeklik, alçaklık

yapmayın ﴿وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ﴾ alçaklık edip de horluk ve meskenet ile sulha

yalvarmayın ﴿وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ﴾ sizler en âlî, en galib olacak iken

﴿وَاللَّهُ مَعَكُمْ﴾ ve Allah sizinle beraber iken-ya'ni size yardımcı ve nusrat ve zafer va'detmekte

iken ﴿وَلَنْ يَتْرِكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾ ki her halde o size amellerinizi noksanına ödemez -

zulmetmez. Burada «فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ» diye sulha yalvarmaktan

nehyedilmiş olması düşman tarafından yapılmış olan her hangi bir sulh teklifinin reddini iktiza etmez.

Netekim sûrei «Berâe » de « **وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا** » âyetiyle sulha

yanaşan düşmanların talebine karşı sulha yanaşmak emrolunmuştu. Sûrei «Fetih» te geleceği üzere

Hudeybiye sulhu da müslimanların galebesi halinde idi. Demek ki maksad her halde sulhu reddetmek

değil, gevşeklik edip de zillet ile sulha talib olmamaktır. Bunlar ümmeti Muhammedin «

« **أَمِنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَمِنُوا بِمَا نَزَلَ عَلَى مُحَمَّدٍ** » vasfını

muhafaza etmek şartıyla istikbalde vasıl olacakları yüksekliği ihbar ile Peygamberine va'ddir. Bu suretle

ileride mev'ud olan futuhata ihzar ve Âhret ecrine tergiib için buyuruluyor ki 36.

﴿ **إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ** ﴾ Dünya hayat sırf bir oyun ve eğlenceden

ibarettir - öyle sebatsız, ehemmiyetsizdir. İlerisi için bir kazanç ve korunma vasıtası olmak üzere

istifade

Sh:»4399

edilmediği surette hiçbir. ﴿ **وَإِنْ تَوَمَّنُوا وَتَتَّقُوا** ﴾ ve eğer iman eder ve Âhret için

korunursanız ﴿ **يُؤْتِكُمْ أَجُورَكُمْ** ﴾ iman ve takvanızın ecirlerini Allah size verir

﴿ **وَلَا يَسْئَلُكُمْ أَمْوَالَكُمْ** ﴾ bütün mallarınızı da istemez - o korunmak ve cihad etmek için

lâzım gelen masraflara infak etmek üzere mallarınızın hepsini de istemez 37.

﴿فِيْحِنِكُمْ﴾ eğer sizden o mallarınızın hepsini ister de ﴿اِنْ يَسْئَلِكُمْوَهَا﴾ sizi çıplak

bırakacak olursa - zekât veya harb teklifi namına mallarınızın kökünü kazıyacak olur, bütün emvale vaz'iyed

etmeğe kalkışırsa ﴿تَبْخُلُوا﴾ buhledersiniz - esirger vermezsiniz vermemeğe hakkınız olur.

﴿وَيُخْرِجُ اضْغَانَكُمْ﴾ o vakit bütün kinlerinizi meydana çıkarır - fesad ve ihtilâl çıkarmağa

sebebiyyet verir, lâkin Allah ve Peygamber sizden öyle bütün mallarınızı istemez 38.

﴿هَآ اَنْتُمْ هَآءِ﴾ siz onlarsınız ki
﴿تُدْعُونَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ﴾ Allah yolunda infak edesiniz diye da'vet

olunuyorsunuz - ki bu da'vet zekâta ve techizatı harbiyye iânesine şamil olabilir - Allahü a'lem Mekkenin

fethine dair ihzarattır. ﴿فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ﴾ yine de içinizden buhleden var

﴿وَمَنْ يَبْخُلُ فَاِنَّمَا يَبْخُلُ عَن نَفْسِهِ﴾ fakat her kim buhl eder kıskanırsa sırf

kendi nefsinden kıskanmış olur - çünkü infakın menfeati buhlün zararı kendine aid olur

﴿وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ﴾ Allah ganiydir, fukara sizsiniz - ihtiyaç sizindir, bu

emirler sizin ihtiyacınız, sizin menafınız içindir

﴿وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ ve eğer siz

i'raz

ederseniz,

Sh:»4400

ya'ni o iymān ve ittika ile infaktan çekinerek bu emre sahip olmayacak olursanız size bedel başka bir kavmi

tutar bu işin başına geçirir ﴿ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ﴾ sonra onlar sizin gibi olmazlar,

iyman ve ittika ile bu işe sahip olur mev'ud olan ecr-ü fütuhata onlar nâil olurlar. (Sûrei «Maide» de «

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ